

Elinkeino-, liikenne- ja
ympäristökeskus

Kiertotalous kalankasvatuksessa Esimerkkianalyysi Varsinais-Suomesta

Paavo Tertsunen
29.9.2021

Sisällys

- Taustaa
- Kiertotaloudesta yleisesti
- Kiertotaloutta kalankasvatukseen
- Johtopäätökset ja pohdiskeltavaa

Kiertotaloustyön päätavoitteet

- ELY-keskusten ja Aluehallintovirastojen [Strategia 2020-2023](#):
  - *TAVOITTELEMME HIILINEUTRAALIUTTA.*
    - *Kierto- ja biotalousratkaisut lisääntyvät ja luonnonvaroja käytetään kestävästi.*
    - *Luonnon monimuotoisuus ja vesien tila paranee.*
    - *Ilmastonmuutosta hillitään ja siihen sopeutumista tuetaan.*
    - *Yhdyskunnat kehittyvät kestävästi.*
  - Tavoitteena lisätä kiertotaloustietoisuutta ELY-keskuksen ja sidosryhmien toiminnassa ja edistää kansallisia kiertotaloustavoitteita
    - Organisaation sisäinen kehittämistyö avainasemassa

Kansallinen kiertotalousohjelma

- Valtioneuvosto teki periaatepäätöksen kiertotalouden strategisesta ohjelmasta keväällä 2021
- Kiertotalouden strategisen ohjelman päätavoitteet v. 2035 mennessä
  - Kotimainen primääriraaka-aineiden kulutus ei ylitä v. 2015 tasoa
  - Resurssien tuottavuus kaksinkertaistuu v. 2015 tasosta
  - Materiaalien kiertotalousaste kaksinkertaistuu

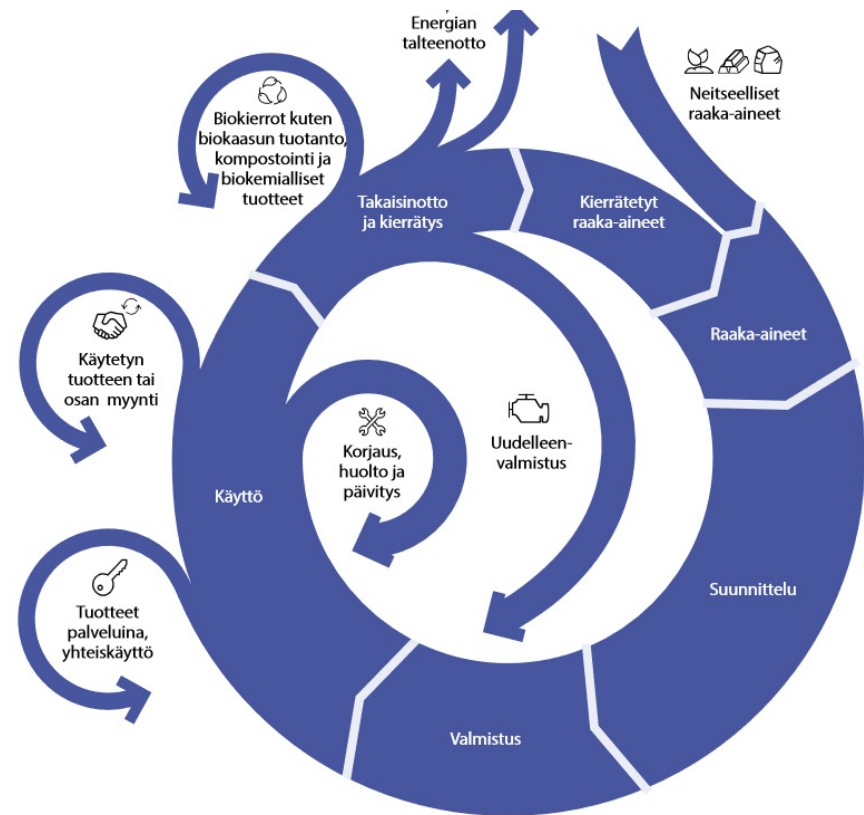
Primääriraaka-aine = materiaali joka hyödynnetään ensimmäistä kertaa

Kiertotalousaste = kierrätetyn materiaalin suhde kaikkeen käytettyyn materiaaliin

Taustaa - mistä kiertotaloudessa on kyse?

Mitä on kiertotalous?

- Kiertotalouden määrittelystä ei ole laajaa yhteisymmärrystä.
- Ellen MacArthur Foundation (2019):
  - Jätteet ja saasteet suunnitellaan pois toiminnoista, ja vähennetään arvoketjun kasvihuonekaasupäästöjä.
  - Tuotteet ja materiaalit pidetään kierrossa eli käytössä mahdollisimman pitkään säilyttäen niihin varastoituneen energian.
  - Uudistetaan luontosysteemit ja säilötään hiiltä maaperään ja tuotteisiin.

Kuva: [Kiertotalouden strateginen ohjelma 2021](#)

Kiertotalous

- Kiertotalouden viisi liiketoimintamallia (SITRA)
  - Uusiutuvuus
  - Jakamislustat
  - Tuote palveluna
  - Tuotteen elinkaaren pidentäminen
  - Talteenotto ja kierrätys

Kuva: SITRA

Kiertotalous – teoreettisia* liiketoimintamalliesimerkkejä kalankasvatukseen

- Uusiutuvuus
  - Uusiutuvat käyttövoimat kalustossa ja rehuntuotannossa (sähkö, bioetanol, uusiutuva diesel, biokaasu)
- Jakamislustat
  - Eri toimijoiden yhteiskäytössä olevat tuotanto- tai kuljetusvälineet.
- Tuote palveluna
  - Perkuujätteistä valmistetun lopputuotteen käyttö maanparannuspalveluna ("maanparannusta kuukausimaksulla")
- Tuotteen elinkaaren pidentäminen
  - Tuotantovälineistön ja logistiikkakaluston pitäminen käytössä mahdollisimman pitkään (huolto- ja kunnossapitotoiminta ja -palvelu)
- Resurssitehokkuus ja kierrätys
  - Resurssitehokkaampi rehunviljely

*Esimerkkejä, ei todennettuja.

Kiertotalouden kehittämisen portaat

Analyysi

- Mikä on tarkastelun kohteena oleva järjestelmä?
- Mitä toimijoita, prosesseja ja näkökulmia siihen liittyy?
Mitä tiedetään ja mitä ei vielä tiedetä?

Vaikutusten arviointi

- Millaisia vaikutuksia järjestelmän mukaisella toiminnalla on?

Vaikuttavimpien toimintojen tunnistaminen

- Mitkä toiminnot synnyttävät merkittävimmät (ympäristö)vaikutukset?
- Onko eri vaikutusluokkien välillä eroja?

Muutokset, innovaatiot ja kehitys

- Millaisia muutoksia toimintaan tulisi tehdä?
- Onko ratkaisuja tutkittu tai kehitetty?

Kiertotaloutta kalankasvatukseen

- prosessit, periaatteet ja tulokset

Elinkaariarviointi kiertotalouden työkaluna

- Elinkaariarviointi auttaa hahmottamaan tarkasteltavan järjestelmän. Sen avulla tunnistetaan tehokkaimmat resurssitehokkuustoimenpiteet ja prosessit, joissa syntyy merkittävimmät ympäristövaikutukset.
- Tuotejärjestelmän prosessit jaoteltava elinkaaren vaiheisiin: esimerkiksi raaka-aineen hankinta, kuljetus, valmistus, käyttö, elinkaaren loppu.
- Olennaista on tavoitteiden ja soveltamisalan määrittely, jossa kuvataan mm.
  - Mikä on laskennan käyttötarkoitus ja mitä ovat työn tavoitteet
  - Mikä on laskennan soveltamisala (tutkittu järjestelmä, toiminnallinen yksikkö, järjestelmän rajat, tieto ja tiedon laatu, OLETUKSET, allokoinnit, rajoitukset), ajallinen rajaus.

Toiminnallinen yksikkö = esim. 1 km valmista rautatietä, 1 kg lohifileetä, 1 km autolla ajoa

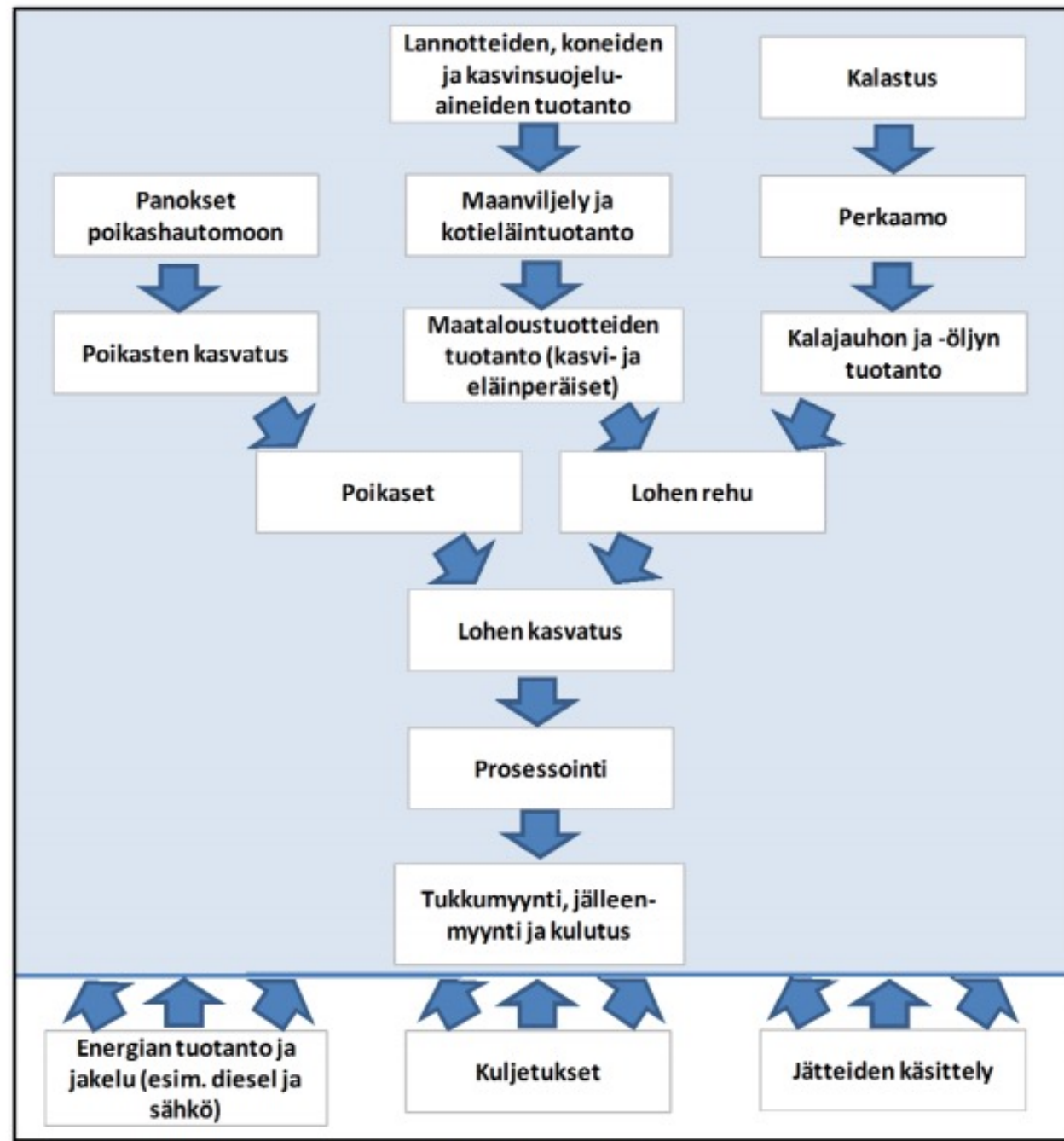
Rajauksia

- Esityksen tavoitteena ei ole esittää kattavaa analyysia tai johtopäätöstä kalankasvatuksesta tai sen tilasta
- Ei oteta kantaa muihin kuin esimerkkilaitoksen mukaisiin toimintoihin
  - Kiertovesikasvatus on tärkeä, oman pohdintansa aihe
- Ei selvitetä ilmastonmuutoksen sopeutumisen näkökulmia
- Keskittymisalue luonnonvarojen kulutuksessa ja niihin liittyvissä ympäristövaikutuksissa

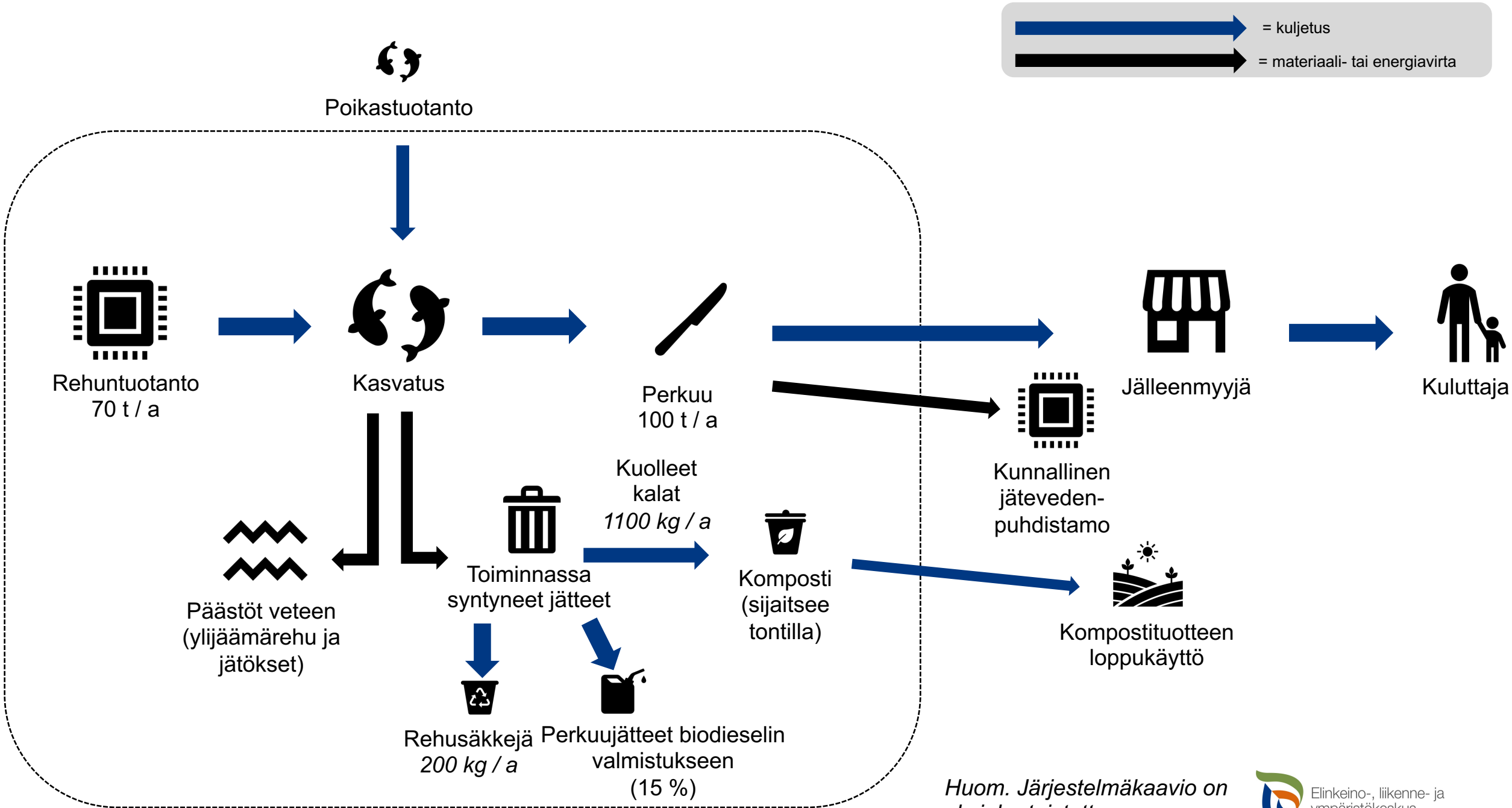
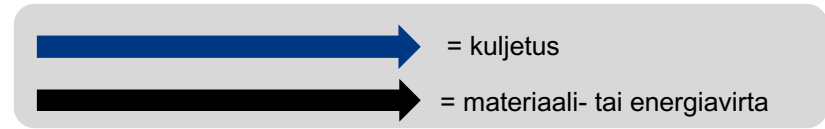
Esimerkki kalankasvatusjärjestelmästä

- Kaustell & Silvenius (2012), alkuperäinen lähde Tyedmers ym. (2007)

Kiertotalouden näkökulmasta kiinnostavia ovat erityisesti sellaiset prosessit, joissa käytetään merkittävästi luonnonvaroja tai syntyy runsaasti jätteitä tai päästöjä

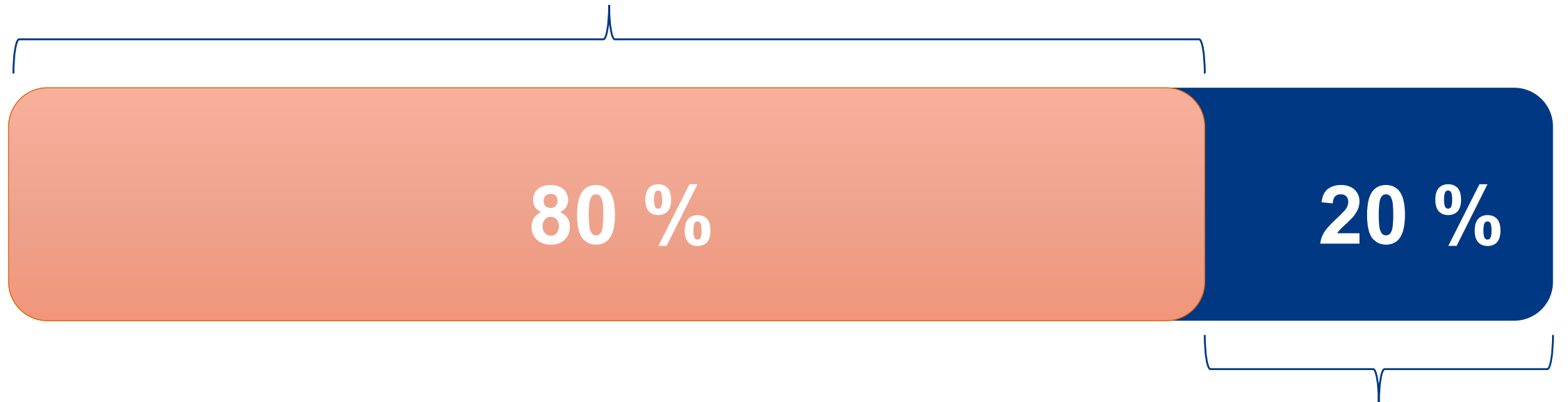

Kuvio 2. Lohen kasvatuksen elinkaaren vaiheet. (Tyedmers ym. 2007)

Huom. Järjestelmäkaavio on yksinkertaistettu.

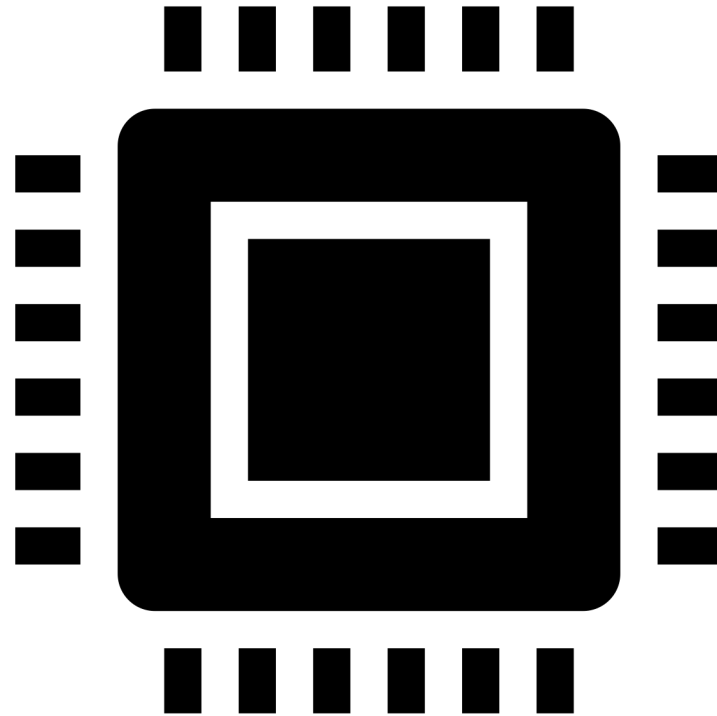
Keskitytään ensisijaisesti ja ensin tähän

**Sitten vasta
tähän**

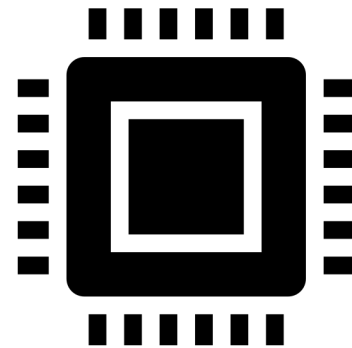
Rehutuotanto

Rehuntuotannon esimerkit pohjautuvat kirjallisuuteen, eivät esimerkkilaitoksessa käytetyn rehun koostumukseen.

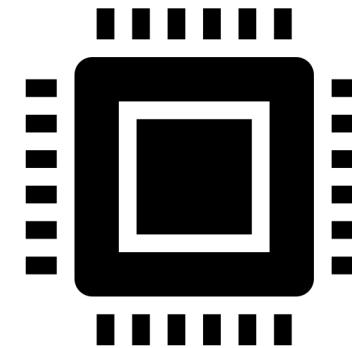

Rehuntuotanto

- Rehu on kaikkein tärkein syötemateriaali kalankasvatuksen ympäristötehokkuuden näkökulmasta.
- Rehu vaikuttaa kaikkein eniten lopputuotteen hiilijalanjälkeen kalankasvatuksessa.
- Kalankasvatuksen ravinnekuormitus lähes täysin peräisin teollisista rehuista
- Rehun esimerkkikoostumus (Winther ym. 2019)
  - Kalapohjaiset raaka-aineet (jauho, öljy, jne.) 29 %
  - Rypsi(öljy) 20 %
  - Soija 20 %
  - Vehnä 18 %
  - Muut kasvisproteiinit 10 %
  - Mikroainesosat (aminohapot, pigmentti, vitamiinit, lääkkeet) 3 %

Rehuntuotanto

- Rehuntuotannon osalta edistystä on saavutettu
  - Rehukerroin parantunut huomattavasti
  - Typpi- ja fosforikuormitus vähentynyt (mm. valintajalostus, ruokintamenetelmät)
  - Vesiviljely on / vesiviljelystä on tullut tehokas menetelmä tuottaa eläinproteiinia
  - Itämerirehu: samalta merialueelta kalastettu rehuraaka-aine ei lisää ulkoista ravinnekuormaa, ilmastonäkökulmasta vähintään yhtä hyvä
  - Suomessa tuotetun kasvisproteiinin käytön lisäämistä rehussa selvitetään paraikaa

Rehuntuotanto

- Esimerkki raaka-aineiden ja niiden kuljetuksen päästöistä (Winther ym. 2019)
Pigmentti vs. lohiöljy

**Pigmenttiä
kilossa rehua
0,2 grammaa.**

**0.02
kgCO₂e/kg**

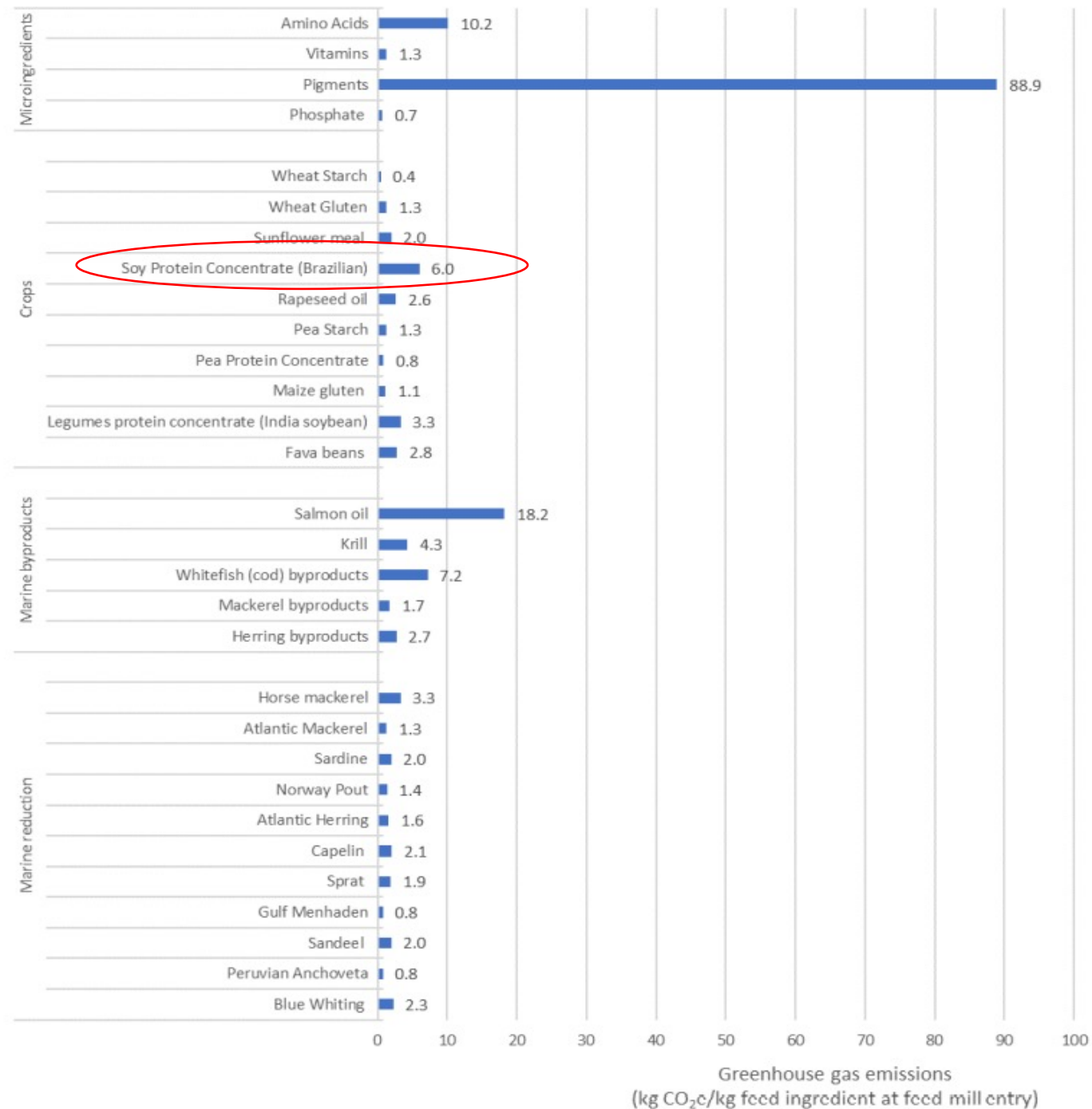
**Lohiöljyä
kilossa rehua
80 grammaa.**

**1,5
kgCO₂e/kg**

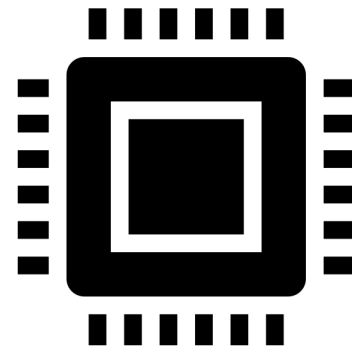

Rehuntuotanto

- Rehun sisältämä soija voi olla ongelmallinen raaka-aine
- Iso osa rehusoijasta tuotetaan Brasiliassa, missä kysynnän kasvu on johtanut uusien maatalousalueiden raivaamiseen ja myös luonnon monimuotoisuuden heikkenemiseen

Rehuntuotanto

- Rehuntuotantoon vaikuttaminen ja rehunkäyttö sekä sen optimointi ovat kalankasvatuksessa olennaisimmat keinot vaikuttaa kiertotalouden näkökulmasta
- Rehu on volyyminsa vuoksi myös suuri kustannustekijä: onko mahdollista vähentää samanaikaisesti sekä rehuntuotannon kustannuksia että lisätä sen resurssitehokkuutta?
- Rehun käytöstä ei toistaiseksi määrätä yksityiskohtaisesti ympäristöluvassa.

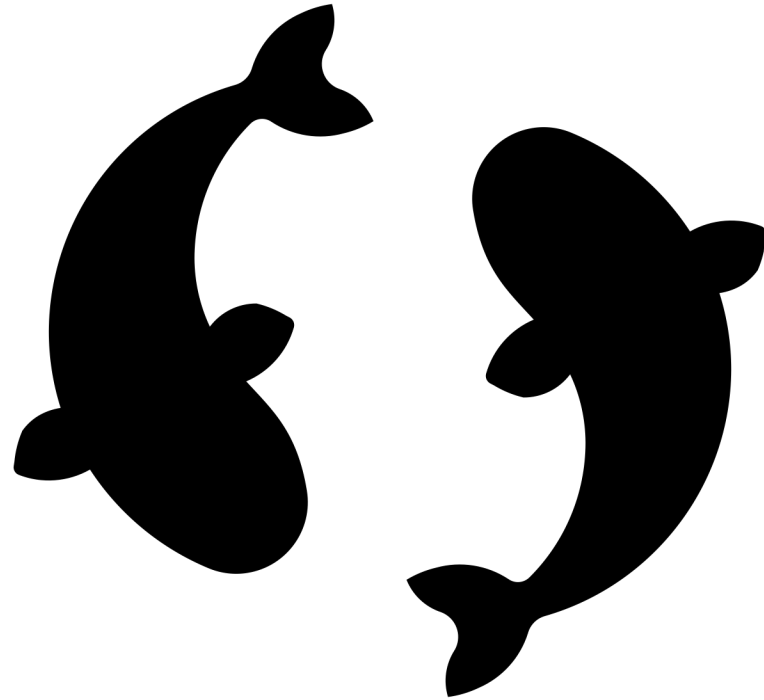
Toiminnanharjoittajan tulisi suosia (jatkossakin) paikallista kalaa sisältävää rehua.

Rehun koostumuksen läpinäkyvyyttä tulisi parantaa.

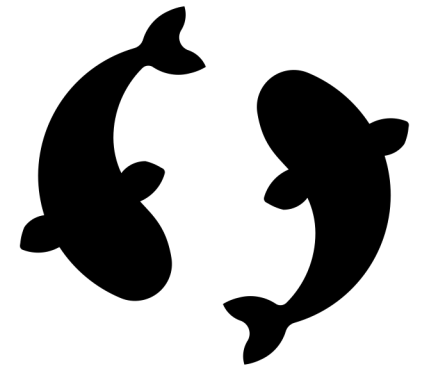
Rehuntuotannossa tulisi hyödyntää enemmän kotimaisia kasvisproteiinin lähteitä.

Jos käytetään soijaa, tulisi varmistua siitä, ettei sen tuotantoon liity maankäytön muutosta.

Kasvatus

Kasvatus

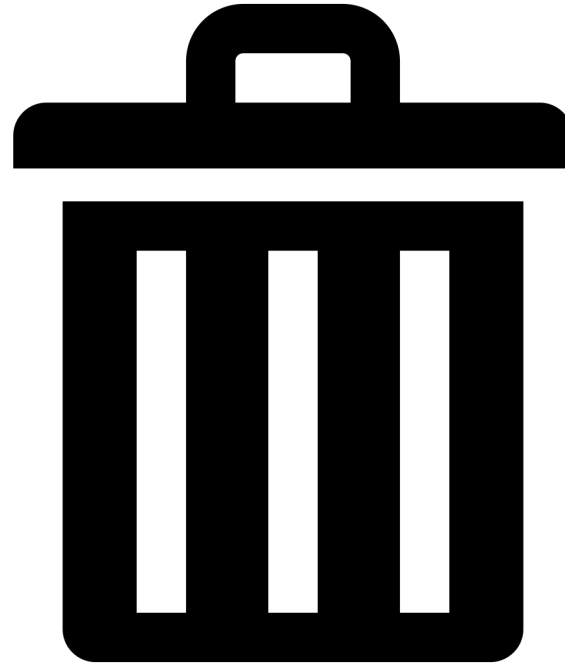

- **Rehevöitymisvaikutusten osalta merkittävin prosessi.** Jos rehunkäytön tehokkuus on heikolla tasolla, vaikutukset realisoituvat kasvatuksessa pistemäisesti.
- Ilmastovaikutusten osalta vähemmän merkittävä. Ilmastonäkökulmasta olennaisia ovat kasvatuksen aikaiset (vene)siirtymät.
- Jos rehevöitymisvaikutusta halutaan vähentää sijoittamalla laitos ns. ulapalle, kuljetusmatkat kasvavat, mikä on suoraan verrannollinen syntyviin ilmastopäästöihin.
- Kymijoen vesi ja ympäristö ry:n selvityksessä (2018) laskettu, että kasvatustoiminnan hiilialanjälki kasvaa keskimäärin kolmanneksen avomerelle sijoitettujen laitosten tapauksessa.

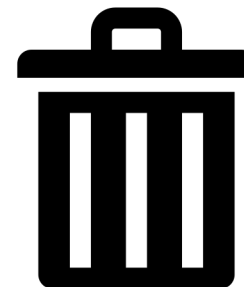
Kasvatus- ja logistiikkavälineiden valmistaminen ei ole merkittävä näkökulma, jos ne ovat käytössä useita vuosia.

Millaiset teknistaloudelliset edellytykset avomerellä sijaitsevilla laitoksilla on, voidaanko venelogistiikan vaikutuksia vähentää?

Toiminnassa syntyneet jätteet

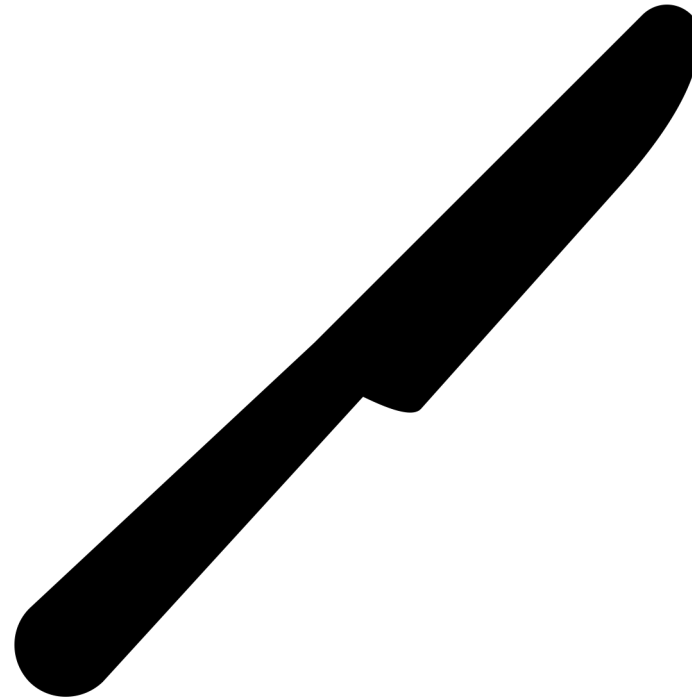
Toiminnassa syntyneet jätteet

- Perkuujätteet 15 % ulosmenevistä kaloista
  - 100 t / a → 15 t / a
- Laitoksella kuolleita kaloja noin 1 t / a.
  - Esimerkkilaitoksella päätyvät toiminnanharjoittajan kompostoriin.
- Rehusäkkejä noin 200 kg / a.
- Määrät pieniä verrattuna muihin materiaalivirtoihin
  - Rehu 70 t / a
  - Kalaa sisään 30 t /a ja kalaa ulos 100 t / a

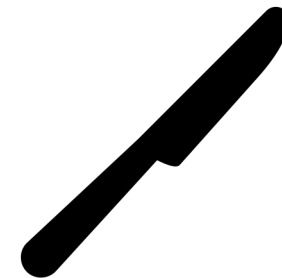
Jätteet eivät yleensä ole (Suomessa) merkittävin ilmastopäästöjen lähde.

Jätteet on hyödynnettävä kiertotalouden periaatteiden mukaisesti: ensisijaisesti uudelleenkäyttö, toissijaisesti kierrätys, vasta sitten energiahyödyntäminen ja viimeisenä vaihtoehtona loppusijoittaminen.

Perkuu

Perkuu

- Esimerkkilaitoksella perkuu tapahtuu omissa perkuutiloissa rannalla. Perkuulaitteisto toimii sähköllä ja on sijoitettu lämmitettyyn rakennukseen.
- Perkuuseen tulevat kalat tainnutetaan veteen lisätyllä hiilidioksidilla.
- Perkuu on tuotannollisesti erittäin tärkeä prosessi, elinkaaren aikaisten vaikutusten näkökulmasta vähemmän oleellinen.
  - Ei tarkkaa tietoa kuluvasta veden ja hiilidioksidin määrästä.

Perkuun laitteiden ja tuotantotilojen vaikutus vähäinen, jos niiden käyttöikä on useita vuosia.

Kuljetukset

Kuljetukset

- Elinkaari sisältää monenlaisia kuljetuksia. **Vain osa** on toiminnanharjoittajan hallinnassa.
  - Rehun vilja-ainesten kasvatuksen aikaiset kuljetukset
  - Rehun kala-ainesten pyynnin ja prosessoinnin aikaiset kuljetukset
  - Rehun kuljetus toiminnanharjoittajalle (kuljetukset satamaan, laivarahti, satamasta toiminnanharjoittajalle...)
  - Lohenpoikasten kuljetus kasvattamolle
  - Toiminnassa syntyneiden jätteiden kuljetus
  - Kompostituotteen kuljetus loppukäyttökohteeseen
  - Valmiin tuotteen kuljetus varastoon ja myyntiin

Kuljetukset

- **Esimerkki kuljetuksen ilmastopäästöistä**

Kuljetetaan 100 kg kirjolohifileetä Turusta Ouluun. Käytössä on 70 % täyttöasteella varustettu keskimääräinen puoliperävaunu-ajoneuvo. Matkaa on 620 km, auto kuluttaa fossiilista dieseliä.

Kuljetuksen suorat ja dieselin valmistuksen päästöt

= 4 kgCO₂e

Kirjolohifileiden valmistamisen hiilijalanjälki (2012)

= 430 kgCO₂e

Kuljetusten vaikutus elinkaaren aikaisissa ympäristövaikutuksissa on usein vähäinen tai merkityksetön.

Vielä vähemmän merkitystä on kaluston valmistamisella.

Johtopäätökset ja pohdiskeltavaa

Johtopäätökset

- Miten kalankasvatuksen kiertotaloutta voidaan edistää?
  - ❖ **Hyödynnetään paikallista kalaa (kuten silakkaa) rehun raaka-aineena. Toiminnanharjoittaja voi pyrkiä suosimaan Itämeren kalaa hyödyntävää rehutoimittajaa.**
  - ❖ **Selvitetään suomalaisen kalankasvatuksen nykytila uusin elinkaariarvioinnein. Miten eri skenaariot eroavat toisistaan? (verkkoallas lähellä rantaa vs. verkkoallas ulapalla)**
  - ❖ **Selvitetään käytössä olevan rehun soijan alkuperää. Varmistetaan, että käytössä on vain soijaa, johon ei liity maankäytön muutosta.**
  - ❖ **Siirrytään kotimaisiin kasviproteiinin lähteisiin, jos tai sitten kun se on mahdollista.**

Pohdiskeltavaa

- Voidaanko kiertotalouden liiketoimintamalleilla ammentaa uusia toimintatapoja kalankasvatukseen jatkossa?
- Kiertotalousajattelussa *tuotesuunnittelu* ja *elinkaarisuunnittelu* nousevat yhä suurempaan rooliin.
  - Elinkaariarviointi on rajallinen työkalu alueellisten ympäristövaikutusten tarkastelussa. Miten alueellinen ja koko elinkaaren aikainen tarkastelu voitaisiin sovittaa yhteen?
- Voidaanko komponenttitason tarkastelusta oppia jotain?
  - Vrt. astaksantiini (pigmentti)

Lähteitä

- KAUSTELL, S., SILVENIUS, F. (2012.) KIRJALLISUUSKATSAUS LOHENSUKUISTEN KALOJEN KASVATUKSEN YMPÄRISTÖVAIKUTUKSISTA. MTT RAPORTTI 42.
[HTTPS://JUKURI.LUKE.FI/BITSTREAM/HANDLE/10024/438246/MTTRAPORTTI42.PDF?SEQUENCE=1&ISALLOWED=Y](https://jukuriluke.fi/bitstream/handle/10024/438246/MTTRAPORTTI42.pdf?sequence=1&isAllowed=Y)
- MUURI, L., RÄIHÄ, A.,-K., KANKAINEN, M. (2018.) KALANKASVATUKSEN HIILIJALANJÄLKI RANNIKON JA AVOMEREN OLOSUHTEISSA. KYMIJOEN VESI JA YMPÄRISTÖ RY:N TUTKIMUSRAPORTTI NRO 388/2018.
- SILVENIUS, F., GRÖNROOS, J., KANKAINEN, M., KURPPA, S., MÄKINEN, T., VIELMA, J. (2017.) IMPACT OF FEED RAW MATERIAL TO CLIMATE AND EUTROPHICATION IMPACTS OF FINNISH RAINBOW TROUT FARMING AND COMPARISONS ON CLIMATE IMPACT AND EUTROPHICATION BETWEEN FARMED AND WILD FISH. *JOURNAL OF CLEANER PRODUCTION*, 164 (2017) 1467-1473. [HTTPS://DOI.ORG/10.1016/J.JCLEPRO.2017.07.069](https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2017.07.069)
- Tyedmers, P., Pelletier, N., Ayer, N. (2007.) Biophysical Sustainability and Approaches to Marine Aquaculture Development Policy in the United States, A report to the marine aquaculture task force. Saatavilla: <https://www.pewtrusts.org/en/research-and-analysis/reports/2007/01/09/sustainable-marine-aquaculture-fulfilling-the-promise-managing-the-risks>
- WINTHER, U., SKONTORP, E., JAFARZADEH, S., ZIEGLER, F. (2019.) GREENHOUSE GAS EMISSIONS OF NORWEGIAN SEAFOOD PRODUCTS IN 2017.
[HTTPS://WWW.SINTEF.NO/CONTENTASSETS/25338E561F1A4270A59CE25BC926A2/REPORT-CARBON-FOOTPRINT-NORWEGIAN-SEAFOOD-PRODUCTS-2017_FINAL_040620.PDF/](https://www.sintef.no/contentassets/25338e561f1a4270a59ce25bc926a2/report-carbon-footprint-norwegian-seafood-products-2017_final_040620.pdf)

Elinkeino-, liikenne- ja
ympäristökeskus

Kiitos!

Ole yhteydessä, jos haluat laajemman analyysin ja lähteet käyttöösi!

paavo.tertsunen@ely-keskus.fi